

Els últims biberons fan cent anys

Disset anys, alguns divuit acabats de fer, era l'edat dels nous soldats llevats de les places, dels carrers i dels primers aprenentatges. Arrencats de la família amb un plat d'alumini, els coberts, una cantimplora i una flassada, i cap al front amb pocs dies d'instrucció i encara feta, de vegades, sense contacte amb cap mena d'armament. Alguns, molts, van ser morts, ferits o fets presoners calçant encara les espadenyes amb què van sortir de casa. Aquest any, els biberons que encara són vius compleixen cent anys.

Joan Batista Garcia Argüelles, tercer per l'esquerra, dret. Batalló de treball a França el 1940 (Fons Lluís Sala Sala).

«Les vides d'aquells joves van quedar per sempre marcades per uns fets que ningú hauria de viure, però que ni ells ni nosaltres hauríem d'oblidar mai»

La lleva dita del Biberó, per la seva extrema joventut, la van formar uns 30.000 joves, enviats a tapar una sagnia desbocada que l'exèrcit de la República es veia incapaç d'aturar, un cop els feixistes van haver obert els fronts del Segre i de la Noguera Pallaresa i materialitzat l'embat definitiu a l'Ebre. El dia 13 de desembre de 2019, en un acte de profunda emotivitat a l'auditori de la Plana de l'Om, es presentava i s'activava per a consulta oberta la pàgina web dedicada a la Lleva del Biberó, dins del projecte consolidat de Memòria.cat, impulsat per l'entitat manresana Associació Memòria i Història de Manresa. Entre el públic present a l'acte, hi havia 4 "biberons": Tomàs Dalmau, Salvador Farrés, Josep Herms i Antoni Vives.

La pàgina web

La pàgina web manresana és un doll de fonts primàries, una biblioteca amb una oferta escrita i audiovisual la consulta a la qual es fa indispensable per a qui vulgui treballar aquesta etapa que va de l'abril del 1938 fins a l'acabament de la guerra i les entrades als camps de concentració; és una pàgina web feta amb la memòria d'aquells nois. El primer bloc és dedicat a donar notícia sobre què va ser la Lleva del Biberó; sobre l'entitat que va donar veu als supervivents: l'Agrupació de Supervivents de la Lleva del Biberó-41; qui en va ser l'iniciador i president durant 25 anys, Antoni Quintana Torres, i com es van desenvolupar la trobada de l'entitat a Manresa l'any 2002 i l'homenatge als biberons vius que els va retre la ciutat i la comarca del Bages el 2018. També recull la relació posada al dia dels noms i cognoms dels 3.664 biberons de l'Agrupació, segons relació facilitada pels fills d'Antoni Quintana Torres (Carme, Marta i Jaume).

Les noves aportacions són deu entrevistes fetes al llarg del 2019 a biberons bagencs d'entre 99 i 100 cent anys, recollides en format vídeo, o les tretze memòries inèdites que ens han deixat escrites els biberons del Bages, la darrera de Maurici Casasayas Aloy. Són uns textos frescos i punyents, escrits des del record encara ben viu, fets de descripcions d'indrets i de situacions comunes que traslladen el lector a la primera línia de foc, a la trinxera, als hospitals de sang plens dels ferits o a la visió dels morts que han estat abandonats en el camp de batalla. Són textos que ens porten pels camins de la retirada, a l'exili i als seus camps de concentració, i també als aixecats pel bàndol franquista.

28/04/1988: 50è aniversari de la Lleva del Biberó a Montserrat durant l'encesa de la Llàntia votiva. A la fotografia, Andreu Canet i Josep Giró, delegats de Barcelona i Lleida, amb mossèn Josep M. Ballarín (Fotografia d'Antoni Quintana Torres).

Testimonis

«Hi vam anar molt joves; no més enllà d'homes a mig fer? Sorpresos i expectants; fets un garbuix de preguntes sense plausible resposta», explica en les seves memòries Ferran Torrecasana i Oliva. Però res no els va llevar de viure i de veure la mort molt de prop. Sant Corneli, el pujol citat en algunes de les memòries que es publiquen al web, va marcar la seva visió de la guerra amb un solc profund. «He vist la ganyota de la mort ben de prop. Que poc val aquí la vida d'un fill de mare». I defineix l'enfrontament com a «desigual lluita en el front de combat, sota la punyent intuïció de la inutilitat d'aquell sacrifici col·lectiu». «Ha estat una davallada esgarrifosa entre els cossos d'incomptables companys morts o ferits; els gemecs dels més greus em fan plorar amargament».

Un altre apartat és el de la correspondència inèdita des del front de guerra, on es reporten les cartes de Pere Calvet Soldevila adreçades a Josep Vila Closes i les d'Amadeu Oliveras Camps i Antoni Baraldés Purí, adreçades a les seves famílies. Pel que fa als soldats manresans de la Lleua del Biberó del 41, Pep Castilla, investigador de l'Associació Memòria i Història de Manresa, ha comptabilitzat que van ser cridats a files 291 i que d'aquests, hi van haver 67 morts o desapareguts en els diferents combats. És un percentatge molt elevat si tenim en compte, a més, que no tots 291 van anar al front. El web sobre la Lleua del Biberó és el resultat del treball fet per Quim Aloy, Jordi Griera-Cors, Xavier Gil, Mireia Arso, Arnau Aloy Olivé i Salvador Redó Martí. Hi ha tingut també un paper destacat l'historiador Jordi Algué Sala, que ha facilitat les memòries íntegres de Joan Baptista Garcia Argüelles, Àngel Espinalt Vilà i Ignasi Casanovas Corderroure, i les cartes d'Antoni Baraldés Purí.

Cap a la guerra, a la desesperada

La guerra que es van trobar els joves mobilitzats era ja favorable a les forces franquistes. El 26 de març de 1938 havien travessat el riu Cinca per la Barca de Massalcoreig i ocupat el primer poble de Catalunya; l'endemà van establir el primer cap de pont en el marge esquerre del riu Segre, a la Granja d'Escarp, tot i que una ofensiva republicana entre el 8 i el 12 d'abril l'aconsegueix recuperar. Aquesta va ser, però, una victòria pírrica perquè entre el 15 i el 19 d'abril, un cop ensorrat el front d'Aragó, els franquistes havien completat la conquesta dels territoris catalans del marge dret de l'Ebre i arriben a la Mediterrània; Catalunya quedaria aïllada de la resta de territoris encara sota govern republicà.

Amb l'entrada al Principat de les forces feixistes, l'exèrcit republicà es va reorganitzar en tres sectors: el de l'Ebre, el del Segre i el del Noguera Pallaresa, i en funció de la procedència dels nous reclutes van ser destinats, en un principi, a un o altre front, tot i que la rapidesa de l'avanç franquista va convertir, ben aviat, l'exèrcit republicà en un aiguabarreig de forces i d'òrgens dels seus efectius. El bateig de foc de molts biberons va començar a Mequinensa-Faió, on el 1998 es va construir un monument commemoratiu.

26/04/2002: Descoberta d'una placa commemorativa al parc de l'Agulla. Pere Sobrerroca amb Antoni Quintana, l'alcalde Jordi Valls i el regidor de Cultura, Ramon Fontdevila (Fotografia Josep Rojas/Regió7).

Mal armats

«Camaradas, para que os persuadáis que en el Ejército Popular la justicia es igual para todos, vosotros soldados vais a efectuar una ejecución por fusilamiento de gente cobarde e indisciplinada que, por dejar de obedecer las órdenes que se les dieron, han sido causa de muchas bajas en el combate de hoy. Vais a fusilar a vuestros propios capitanes y comisarios de la segunda y cuarta compañía confiando sirva de ejemplo y estímulo para todos».

Francesc Terra Busquet (Manresa)

Els biberons es van trobar amb un exèrcit republicà mal vestit, mal alimentat, mal armat i amb dissidències importants dins les línies de comanament. Cal afegir que molts dels nous efectius no havien tingut ni temps per a familiaritzar-se amb l'armament i havien fet poca o nul·la instrucció militar. Així ho explica Josep Massamunt i Marquès en el seu llibre "Els biberons" (2001): «Es va posar de manifest l'escassa capacitat de direcció i l'esperit de sacrifici d'uns joves que morien lluitant, però gairebé sense conèixer les tàctiques militars ni l'escàs armament de què disposaven. Així doncs, aquells joves soldats de la lleva del 41, juntament amb els voluntaris del Bruc i altres lleves ja veteranes, entraren en foc i protagonitzaren el més sagnant dels combats el maig de 1938... L'exèrcit de l'Ebre es va dessagnar extraordinàriament, igual que totes les altres unitats de suport vingudes dels fronts del Segre i la Pallaresa».

L'historiador Edmon Vallès afirma que «l'autèntica batalla de Catalunya va ser la llarga batalla de quatre mesos on van quedar delmats els Exèrcits de l'Ebre i de l'Est, nodrits de lleves catalanes. Els turons de la Terra Alta foren el cementiri de l'Exèrcit Popular de Catalunya». Segons recull Lluís M. Mezquida del testimoni sobre els dies de Pàndols d'Enric Delgado, subcomissari general del V Cos d'exèrcit republicà, «les baixes registrades en la 11 Divisió de Líster, foren unes 5.000 entre les quals es comptaven 2 caps, 10 comandants de batalló, 43 capitans, 147 tinents i 4.600 classes i soldats. Els barrancs de Pàndols -escriu adolorit-, que eren coberts de cadàvers, marcaven per a la història aquest gran massís muntanyós, com a teatre del més gran combat de la guerra. Amb ell es posà cloenda al xoc més sagnant de la guerra, amb l'enfrontament de les dues millors unitats dels exèrcits en lluita».

El mateix Mezquida escriu que, pel bàndol feixista, «les baixes de la IV Divisió de Navarra van ser de 273 morts i 1.781 ferits, a les quals cal afegir les de les 16, 17 i 18 Banderes del Terç agregades a la gran Unitat i que suposaren 36 morts i 440 ferits». Josep Vives Ciurana, en testimoni recollit per Andreu Caralt Giménez (2017) en el llibre "3.669 biberons: història de l'Agrupació de Supervivents de la Lleva del Biberó-41", conclou que «allò no es podia guanyar mai, vam creuar l'Ebre amb espardenyes i sense cartutxeres. Com volien guanyar la guerra? Si era una lluita d'un fusell contra un tanc!» Per la seva banda, Antoni Quintana Torres, ideòleg de l'Agrupació de Supervivents de la Lleva del Biberó, explica que: «Replegats a la Fatarella rebérem forces de reforç, que aguantaren encara uns quants dies l'allau franquista. Nosaltres rebérem ordre de passar a l'altra banda del riu Ebre. De més de 500 que el passàrem a la fi de juliol, ara cabíem tots en un camió. No arribàvem al centenar».

31/05/1987: Postal d'El Merengue, amb ofrena floral al monòlit i a la Tomba del cementiri de Camarasa. Hi reposen les restes de més de 500 biberons, morts al Front del Segre, l'any 1938.

?Ens van abandonar'

«Els del Terç de Montserrat, quan anaven a dinar cantaven a tot pulmó el Virolai. "Rosa d'abril morena de la serra, de Montserrat estel?". Aquestes estrofes de Montserrat feien estralls en el nostre cor. Però reaccionàvem ràpidament: amb aquests cants ens venen a matar?». «Seria la una del migdia quan ens vàrem poder assabentar que el Terç atacava en solitari. Franco no podia veure els catalans i encara que van dir que atacaria tota la línia del front, a l'hora de la veritat els deixaren sols. Eren valents, però el nostre foc no perdonava. Un darrere l'altre anaren caient. Una hora més tard, tenien 58 requetès morts i 150

ferits».

Antoni Quintana Torres (Capellades-Manresa)

El manresà Salvador Farrés Oliveras explica que a la Cota 705 de la Serra de Pàndols, en l'acte anual d'homenatge a les víctimes i combatents de la batalla de l'Ebre, «Franco, des de l'altra banda, els esperava i els seguia en tot. Quan els va tenir tots allà, va dir: ara és la meua i va fer el que va voler. Però si és que no hi havia material per fer això! Ningú no ens va ajudar, ningú! Ens van abandonar! El govern de la República no tenia cap mitjà per fer això, cap! La prova és aquelles barquetes amb aquells taulons per passar l'Ebre. Home, això només ho fa la canalla quan surt al carrer! Això, un militar no ho pot fer, perquè sap que si passa no tornarà, és que no pot tornar! Hòstia, que hi ha l'Ebre pel mig! Aquella gent havia d'anar endavant o endarrere i com que endavant no hi van poder anar... es van quedar aquí».

Raül Romeva i Rueda, exconseller d'Afers Exteriors de la Generalitat de Catalunya, que signa el pròleg de l'esmentat llibre d'Andreu Caralt, diu que la Lleua del Biberó «representa com pocs altres fets d'aquells anys la brutalitat de la guerra. Aquells joves, adolescents en un temps d'utopies i d'esperances, van topar violentament contra una realitat ferotge. Molts van morir al front, altres van prendre el camí de l'exili, que en molts casos els va situar de nou al camp de batalla de la Segona Guerra Mundial, i encara d'altres van ser empresonats i represaliats pel règim feixista. Fos com fos, les seves vides van quedar per sempre marcades per uns fets que ni ells ni ningú haurien hagut de viure, ni aquí ni enlloc. Uns fets, tanmateix, que ni ells ni nosaltres hauríem d'oblidar mai».

?De la guerra, Josep, digue'n sempre mal'

«De la guerra, Josep, digue'n sempre mal, que per més que en diguis no et pensaràs el que és fins que tinguis la desgràcia d'haver-hi d'anar? La guerra no és més que fam, destrucció i tot el mal que hi pugui haver». Cartes des del front de guerra de Pere Calvet i Soldevila (Manresa, 1920-Front de l'Ebre, 1938) a Josep Vila Closes (Manresa, 1921-2005). Calvet va ser mort al front de l'Ebre quatre mesos després de deixar Manresa.

Anton Baraldés Purí va morir al front de guerra de Balaguer entre el 22 i el 29 de maig, just un mes després de la seva mobilització efectiva: «Camarada Juan Baraldés. Siento mucho el tener que comunicarle tan desagradable noticia de su hijo, pero para su conformidad así tiene que ser. Pues fue herido en las últimas operaciones obtenidas muriendo a los pocos momentos después como un héroe defendiendo a la República y España. Saludo y República. El Comisario Emeterio López». L'Anton Baraldés Purí era l'hereu de cal Saleta, una masia prop de Santpedor, on va néixer el gener 1920. Quan va esclatar la guerra tenia 16 anys. Va ser mobilitzat l'abril de 1938, amb la Lleua del Biberó. Després d'un dia d'instrucció a la caserna Karl Marx de Barcelona, va ser enviat a Vic. A final d'abril, és destinat al front del Segre, dins la 72 Divisió. L'Anton envia cartes a la família des de l'Urgell, Tàrraga, Palau d'Anglesola i Ivars d'Urgell, fins al dia 15 de maig de 1938, que escriu la darrera. El 22 de maig comença el combat al Segre i l'endemà mor en la batalla, a prop del punt conegut com lo Morinyol, a la serra de Bellmunt, entre aquest municipi i la Sentiu. La família no ha sabut mai on va ser enterrat.

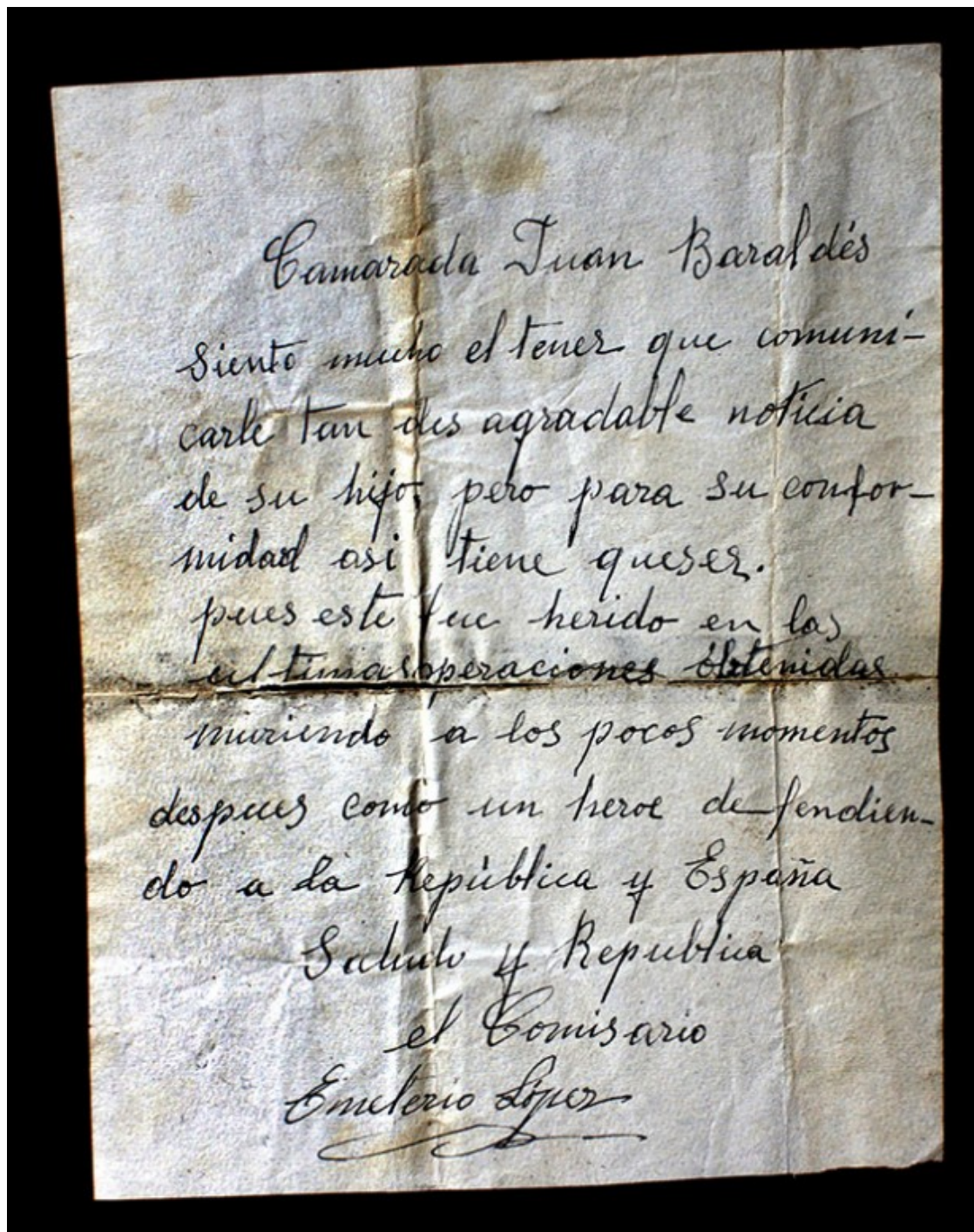
Anton Baraldés en un fotografia presa poc abans de marxar al front (arxiu familiar).

Salvador Farrés: «Una guerra és molt dolenta, però més dolenta és una guerra civil». «A Sanaüja, fèiem instrucció amb escombres, perquè no en teníem, d'armament». «M'havien dit que, si veiés el perill, m'amagués darrere una roca o darrere d'un arbre».

Tomàs Dalmau i Colom (Manresa, 1920): «Tots teníem ganes d'anar al front... Ens semblava que teníem la raó, els feixistes anaven contra un govern legítimament constituït». «D'allà, vam anar al front, però nosaltres no ho sabíem, si jo encara anava amb el vestit de casa!». «Vaig quedar descalç

perquè de tant pujar i baixar aquelles muntanyes, les espardenyes es van fer malbé».

Miquel Pecanins i Fainé (Sant Vicenç de Castellet, 1920): «La retirada va ser desordenada, a nosaltres ens van amenaçar amb pistoles perquè deixàvem els ponts». «Em van donar un fusell amb el percussor trencat, allò no podia funcionar, i em van dir: tu seràs enllaç».

Carta en què es comunica al pare d'Anton Baraldés la mort del seu fill (arxiu familiar).

Mal tracte

És escruixidor aturar-se a pensar quines sensacions van viure els joves biberons i les seves famílies quan rebien les cartes dels ajuntaments en què els comunicaven la mobilització. Llegint el que expliquen es pot viure la incertesa, el temor, potser en algú fins i tot un cert esperit d'aventura, la tristesa i la certesa que se t'emporten de casa un tresor que es mal vendran «defendiendo a la República y España». I fa escruixir el mal tracte que els dispensaven només arribar a la caserna Karl Marx de Barcelona, on es van topar amb l'"ordenó y mando y que se haga pronto", la divisa que comparteixen tots els exèrcits. Els duen a Vic, la majoria a l'espera d'anar al front de Balaguer i ja comencen a passar gana. Coneixen al cap de pocs dies uns amics que no els deixaran de petja: les xinxes i els polls.

El contacte constant amb la guerra va produir a Jaume Navarro Torres (Manresa, 1920) una necessitat de cercar explicacions de la seva supervivència en l'àmbit mític; la convivència diària amb la mort, la va fer companya de viatge: «De la guerra, no tinc cap record pitjor, tots els trobo dolents». «Jo sempre dic que algú m'ajudava, em vigilava, perquè he vist a caure tants morts tocant-me i a mi no passar-me res». «Havia tingut la mort allà i una por tremenda de morir no l'havia tinguda mai, pensava: et mataran, però desesperat, mai». De la lectura de les memòries i el visionat dels vídeos del web "memoria.cat/llevadelbiberó" només podem deduir que el rei anava despullat. Campions en la propaganda, estela que ens ha arribat fins avui, però sobretot campions en la desorganització, en les baralles internes. Deutor dels conflictes interns inicials, tan reals com magnificats per la propaganda feixista i de l'Església Catòlica amb bons encoratges internacionals, l'exèrcit de la República va esdevenir un caos. Quan van aconseguir mig ordenar-lo, la pressió de les forces franquistes, amb la participació dels nazis alemanys i dels feixistes italians, ja era insuportable. El biberó Antoni Vives i Masip (Salelles, 1920), el darrer entrevistat de la llista de deu, ho diu ben clar: «Al front? Només teníem feina a córrer. No teníem temps ni per menjar. És que ens empaitaven!».

Els 'xuscos'

El manresà Miquel Serra Obradors -dalt un camió de sortida de l'Ebre on van matar, només arribar, els seus tres companys mecànics- explica que «es va tornar a parar el camió. Llavors van pujar més persones. Van pujar-hi una família; un home de mitja edat, una dona, i unes nenes. La dona i les dues nenes les van posar a davant, a la cabina, i nosaltres anàvem continuant avall. [?] Ens van tornar a donar un xusco i una llauna de llet. A mi em va tocar un pot de llet La Lechera sencer. Vaig fer un forat al pot, el vaig posar a la vora d'un foc que hi havia i es va tornar d'un color que semblava crema. Vam repartir-ho entre aquelles dues nenes, i vam menjar aquell xusco de pa».

I també la revolució dins de casa, com explica el biberó Rossend Badia i Trullàs (Castellbell i el Vilar, 1920): «La culpa la va tenir la CNT-FAI; si no, potser França i Anglaterra ens haurien ajudat, i ja n'hauríem parlat». I el resultat de tot plegat l'explicava a càmera amb el rostre: «Allà, només senties crits i els camillers anar traient ferits, allò era terrible». I la mirada se li perdia en un infinit on semblava veure encara el sòl que havia de rebre els cruiximents d'ossos d'uns joves primerencs reconverts en carn de canó.

D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Antoni Vives Masip, Salvador Farrés Oliveras, Miquel Pecanins Fainé, Jaume Navarro Torres, Rossend Badia Trullàs i Joan Casellas Soler.

Conflicte i ànima

«Hi havia uns ponts lleugers procedents de Súria, com unes barquetes lligades amb una corda, que permetia el pas de la infanteria, mentre nosaltres, a Flix, teníem feina a resguardar-nos dels bombardejos diaris dels franquistes, mentre construïem un tipus de ponts de mecano, fets a l'engròs, amb uns carrets emplaçats a la via, d'on sortia un braç de 3 metres que s'obria i es tancava, mentre els peus es clavaven al riu».

Miquel Pecanins Fainé (Sant Vicenç de Castellet)

Aquells nois que van fer marxar de casa, barbamecs i juganers encara, es van fer grans de cop. La guerra els va ensenyar la veritable cara fosca del conflicte humà i la postguerra immediata els va ensenyar la veritable cara fosca de l'ànima humana. No n'hi havia prou de ser part de la corrua dels vençuts, havien de ser castigats i assenyalats. «Quan et fan presoner, no ets ningú», sentenciava Joan Casellas i Soler (La Pobla de Lillet 1920-Avinyó 2019). Un cop fet presoner, el van dur al camp de concentració d'Avilés. Eren quatre mil captius mal alimentats i en un ambient d'insalubritat manifesta en tot moment. La gana, però, el Joan Casellas ja l'havia coneguda a les files de l'exèrcit republicà, on els naps crus i el moll dels tronxos de les cols havien estat menges per omplir la panxa, i també els clots que servien de latrines. A Avilés li va arribar l'aval que va signar un capellà. Després va venir el servei militar. El 10 de juny del 1939 figura com a soldat adscrit a la Maestranza y Parque de Artilleria de la Corunya. El 8 juny del 1942 encara vestia l'uniforme, tal com consta en el document d'identificació militar que el fa artiller de segona, amb l'ofici de paleta de la Maestranza de Barcelona, destacament de Manresa.

Un cop fet presoner, el periple d'Isidre Parcerisas i Subirana (Fals 1920-Manresa 1994) comença a Calaf, ben a prop de casa, i continua cap a Saragossa i el camp de concentració de la Magdalena, Santander, que descriu amb tres mots: gana, pallisses i mort. En surt lliure el març del 1939, deu mesos després d'haver estat mobilitzat, però entre la guerra i després el servei militar va fer un total de set anys de soldat. «Al camp de concentració de la Magdalena érem uns 4.000. A causa de les pallisses i de la fam cada dia treien 10 o 12 morts. El que sabien que havia fet alguna cosa a favor dels rojos, el cridaven i ja no el vèiem més. L'afusellaven». «De menjar ens donaven un grapat de glans o bé de castanyes seques. Vaig caure molt malalt, i la fam i els polls m'acabaven de matar. Els meus amics, cada dia al matí, el primer que miraven era si encara era viu. Déu va voler que no em morís i al cap de dos mesos vaig poder sortir d'aquell calvari». «Una família de vençuts: el meu germà havia mort a la batalla de l'Ebre; la meua mare, entre el disgust d'un fill mort i que no sabien com jo acabaria, va emmalaltir de càncer i va morir l'any 1940».

El temps passat a la guerra, a les presons o les casernes franquistes no el va esborrar el temps. En molts el va silenciar, però sempre va estar allà. Quaranta-dos anys després, tres excombatents republicans de Súria i de Callús, Joan Baptista Garcia Argüelles, Lluís Pessarrodona i Lluís Sala i Sala, i un de Vallirana, Joan Farreras i Cuscó, companys de guerra i soldats de Transmissions es retroben per tornar als camps i turons de la Terra Alta, entre Corbera d'Ebre i Vilalba dels Arcs, terra de combats acarnissats. «Per fi, a les 9 i 5 minuts arribàrem i com era molt aviat, tot pujant les escales del metro vàrem dir d'anar a esmorzar i així esperaríem que arribés en Farreres, però al

sortir al carrer jo el vaig veure al moment i ell a mi també, ens esperava ja impacient. Va dubtar un moment amb el Pessarrodona i el Sala, però ràpidament els va conèixer. Mentre l'abraçava vaig notar en ell la mateixa emoció que jo sentia i els ulls se'ns varen negar, ha sigut uns moments que crec que tots recordarem sempre. Ens hem trobat amb en Farreras per primera vegada després de 42 anys!».

La suma de les vivències personals ens ofereix una panoràmica polièdrica dels fets que ens allunya d'una visió uniformista del relat; que hi hagué tantes guerres com intervinents, que la línia entre la mort i la supervivència és molt fina i que la sort juga un paper definitiu. Els nostres protagonistes no pertanyen a l'esfera pública, no surten en els llibres. Són, en paraules de qui fou primer president de l'Agrupació de Supervivents de la Lleva del Biberó, Antoni Quintana Torres, part d'aquells «milers de nois que es van veure transportats brutalment des de les seves perspectives il·lusionades de treball en alguns casos, d'estudis en altres, als horrors d'una guerra civil en què molts deixaren la vida».

Contextualització històrica de la Guerra Civil

Acabats els tres primers mesos de revolució en la zona republicana, l'octubre de 1936, la Generalitat de Catalunya torna a recuperar el control de la situació, sobretot pel que fa a l'ordre públic i a la potenciació de les indústries de guerra. Reorganitzada la Generalitat, fa front a l'existència d'una Cinquena Columna a la zona republicana, que tant actuava a les grans ciutats com a les zones rurals. Formada inicialment per elements perseguits o desafectes a la revolució social, addictes a les emissores clandestines, va ser força activa fins a primers de 1937, quan la institució catalana va decidir combatre'ls eficaçment fins al punt d'aconseguir aturar-ne momentàniament l'activitat. Els seus integrants a les zones rurals s'amagaven en boscos i coves, es movien fàcilment per les comarques del Solsonès i del Berguedà, que coneixien a fons. Feien sabotatges, atacaven milicians, a qui prenién l'armament, i entre les diverses tasques de boicot a la República, amagaven joves que es negaven a entrar a l'exèrcit. A la premsa republicana sovint apareixen detinguts acusats de desertors de l'exèrcit, joves pròfugs, falsificadors de documents i guies de frontera. En aquesta tasca d'ajudar a abandonar el país, Maria Rosa Torras, excel·lia per la seva capacitat a travessar la ruta Barcelona, Manresa, Sallent, Andorra, d'una manera discreta i segura per als fugitius.

Corbera d'Ebre. Dret, Joan Baptista Garcia Argüelles. D'esquerra a dreta: Lluís Pessarrodona Jordana, Joan Farreras Cuscó i Lluís Sala Sala. (Fotografia de Lluís Sala).

Després dels Fets de Maig de 1937, la Generalitat va perdre els Serveis d'Ordre Públic i Defensa. La producció militar va començar a decaure. El govern Negrín persegueix ideologies considerades antiestalinianes, fet que comporta la il·legalització del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM); la contínua mobilització militar de les lleves a mitjan de 1937 va aixecar polseguera fins al punt que molts joves esdevingueren pròfugs, tot incrementant sensiblement el nombre de fugitius cap a la frontera, sobretot pel cantó d'Andorra. La reaparició d'activitats de la Cinquena Columna, al servei dels rebels, va coincidir amb la creació del Tribunal Especial d'Espionatge i Alta Traïció de Catalunya, i dels Tribunals Especials de Guàrdia, que van aconseguir reduir al mínim les activitats de sabotatge. L'agost de 1937 es va crear el Servei d'Informació Militar (SIM), depenent del Ministeri de Defensa i especialitzat en l'espionatge. El gener de 1938 va intensificar les seves accions i aconseguí enxampar sabotejadors, com el grup feixista de Luis Ocharán. Tot i que van afeblir molt les seves activitats van restar actius fins a finals de desembre de 1938 i enviaven notícies dels fronts republicans als franquistes.

La maquinària repressiva del SIM va augmentar a mida que els republicans anaven perdent la guerra i desmoralitzant-se, de manera que els seus membres cada vegada eren més implacables en l'aplicació del codi militar. Fugir davant l'enemic o abandonar material bèl·lic era motiu d'execució immediata. Així va funcionar el SIM fins al darrer dia. El novembre de 1937 el Govern espanyol s'instal·la a Barcelona i augmenta la població funcional de la ciutat. Exerceix una censura prèvia de premsa, dificulta, i fins i tot prohibeix, circular prop de la frontera amb França. Augmenten els registres domiciliaris i cada vegada són més els sectors de la població catalana que refusen passar de milicians a soldats, així que es neguen a ingressar en el servei obligatori de l'exèrcit republicà espanyol, centralitzat, jacobí i desorganitzat. L'historiador Daniel

Díaz Esculies, a Soldats i emboscats a Catalunya, analitza l'augment progressiu de les desercions. Catalunya, que va ser terra de refugi, també va patir les conseqüències directes de la guerra a partir de la primavera de 1938. Així, el 9 de març, l'exèrcit rebel es llança contra el front d'Aragó i a l'abril ocupa Gandesa, Lleida i Balaguer. Arran d'aquest fet, Manuel Azaña, darrer president de la II República Espanyola, mobilitza a finals d'abril la Lleua del Biberó i alguns dels seus membres, sense cap preparació, són enviats a l'escorxador del front del Segre i després a la batalla de l'Ebre.

A mitjan 1938, augmenta exponencialment la població de Catalunya, on hi ha censats 702.000 emigrants procedents de l'estat espanyol. De la solidaritat inicial es va passar a una certa conflictivitat social. Els ajuntaments van començar a allotjar refugiats en edificis públics, però després també van fer ús de cases particulars; per exemple, d'aquelles que tenien alguns familiars desertors o s'ocupaven pisos il·legalment. La manca d'habitatges va fer que alguns refugiats s'instal·lessin en barraques, esglésies derruïdes, cases abandonades i en pisos particulars, cosa que va provocar conflictes en algunes llars catalanes. A Monistrol de Montserrat consten diversos enfrontaments entre pagesos i refugiats, alguns de mortals, a causa del robatori de productes dels camps, com hortalisses i fruites. El novembre de 1938 la feblesa política de la causa republicana era evident pràcticament per a tothom, llevat del cap del Consell de Ministres del govern espanyol, Juan Negrín López, del PSOE, que defensava la guerra a ultrança.

El 23 de desembre de 1938, després que es produïssin diversos bombardeigs indiscriminats contra la població civil, l'exèrcit rebel ataca amb virulència Catalunya i provoca la ruptura del front del Segre, col·lapsant els republicans, en retirada, que aniran a l'exili per la frontera francesa. Fins al 27 de gener de 1939 no es va permetre l'entrada de dones i nens en territori francès, quan molts d'ells feia dies que s'esperaven. Un informe oficial de les autoritats franceses del 13 de març de 1939 esmenta que el nombre d'exiliats només a França era de 439.527 persones. La guerra va acabar oficialment l'1 d'abril de 1939, quan el general Franco, cap dels militars rebels, va proclamar la victòria. Però, en no convèncer, s'hagué de mantenir al poder mitjançant la implantació d'una dictadura militar a tot l'estat espanyol, que va durar gairebé 40 anys.

[despiece] **Manresa i els 'biberons'**

Rossend Badia a Pamplona. És el tercer per l'esquerra, on coincideix amb el manresà Ramon Rodríguez Hernández, primer per l'esquerra (arxiu familiar dels Badia).

Recordo bé quan Manresa va acollir, l'abril de 2002, la XXI trobada de la Lleva del Biberó 41. Tots ells supervivents d'una guerra. Tots ells protagonistes involuntaris d'aquella experiència directa amb la mort i la destrucció. Encara no havien complert divuit anys que ja foren mobilitzats per anar a parar de dret a les trinxeres! I, doncs, recordo aquella jornada i encara més la preparació, perquè s'escau que coneixia personalment bona part dels organitzadors -Francesc Terra, Pere Sobrerroca...- i, d'entre ells, un dinamitzador nat que els feia de cap de colla: Antoni Quintana Torres. En Quintana era veí del carrer Sant Magí, president de l'Agrupació de Supervivents i un

fotògraf de primera. Com a regidor de Cultura de Manresa tenia ben present que tot just dos anys abans, a les acaballes de 1999, havia fet lliurament a la ciutat de més de 40.000 negatius dels anys 60 i 70! En fi, en aquella XXI trobada, tots ells eren al tomb de la vuitantena, i avui -penso en Tomàs Dalmau- són o serien gairebé centenaris. Malgrat el pas del temps, em penso que mai no hauríem d'oblidar-los. Que és exactament el compromís que vam adoptar com a ciutat aquell divendres d'abril del 2002.

Aleshores es tractava d'homenatjar tots aquells biberons com a símbols de la nostra memòria col·lectiva. Els discursos a la plaça o una fita mínima, inaugurada al parc de l'Agulla, foren exactament això. Però sobretot, hi batejava la voluntat de fixar-ne el testimoni. En Quintana hi va batallar fins al darrer dia. El recordo, dos anys després, presentant al Casino el llibre d'Emma Aixalà: La quinta del biberó, els anys perduts, el setembre de 2004. Un grapat d'experiències particulars per explicar no només la història del país sinó també els sentiments -les sensacions fins i tot contradictòries- de tota aquella canalla, a partir de notes, llibretes o cartes... Cal, doncs, que retinguem el sacrifici de tots ells, i el dels familiars que en compartiren dissort. Perquè el seu compromís primer en defensa de la llibertat esdevingué compromís en defensa de la pau, i aquesta trajectòria mereix l'agraïment i l'esforç de ser estudiada i difosa amb dignitat. Per això, al cap del temps, cal celebrar i garantir exercicis com el de Memòria.cat, imprescindibles per fixar i documentar totes aquelles experiències. Això i reconèixer l'empremta d'un capelladí tan singular com va ser Antoni Quintana, que tant va saber estimar aquesta nostra ciutat.

Ramon Fontdevila i Subirana
[/despiece]

